

מאסר בבית סוהר, עונש פסול

הוושם יוסף בבית סוהר לתקופה ארוכה (בראשית ל"ט, כ"ב). כך הענישו המצריים לפושעים, אבל יש לחזור האם גם התורה מרשה עונש זה? בשני מקומות מצאוו בתורה עניין מאסר. האחד אצל המחרף ומגדף את שם ה': "וַיִּנְחֹחַ בְּמֶמֶר לְפָרֹשׁ לְהֵם עַל פִּי הָ" (ויקרא כ"ד, י"ד). ושוב אצל המקושש, מחלל השבת: "וַיִּנְחֹחַ אֹתוֹ בְּמֶמֶר, כִּי לَا פָרֹשׁ מֵעַשְׂתָּה לוֹ" (במדבר ט"ו, ל"ד). בשני המקרים לא מדובר במאסר לתקופה ממושכת בעונש. מפרש רשי בפרשנותו: "יודעים היו שהמקושש בmittah, אבל לא פורש להם באיזו mittah [והמתינו], כי משה יברר הדבר אצל הקב"ה". אבל במקלל הוא אומר לפורש להם שלא היו יודעים אם חייב mittah אם לאו". ובכן, לא השתמשו בבית כלא כאמור לעונש.

הנצי"ב מפרש שמדובר במאסר להגנתו של האסיר. "וַיִּנְחֹחַ בְּשְׁלִימֹת בְּלֵי שׁוֹם חסרון אבר או בבריאות. ומחמת שעלה על רצונות של השומעים [את החירוף וגידוף נגד הקב"ה] להכות ולהזיקו על כל פנים, גם טרם הגיעו לידי בית דין. משום כך הניחוהו בשלימות במשמר, ולא נגעו בו לרעה עד בוא דבר השם" ("העמק דבר", ויקרא כ"ד, י"ב).

אמנם יש בתורה עונשים גופניים, כמו מלוקות ואפילו המתה בארכעה אופניים (סקילה, שריפה, הרג, חנק). אבל עונש של מאסר ממושך למשך שנים הוא עונש אכזרי, עינוי מתמשך שהוא עינוי יותר מאשר המנוים כאן, כמו שההלקאה בשוט ללא מספר הוא עונש יותר קשה מהן". ל. ידוע בשיטת החוקירות המשפטתיות כי מושגים יותר מיידע (מהאסיר הנחקר) כאשר מפעלים עליו לחץ נפשי, מאשר בהפעלת לחץ גופני. בין הנאצים היה נהוג לחזור בעינויים את אימו או אשתו של הנחקר בnocחותו, וכך הוא גילה סודותיו Maher יותר מאשר אילו היו מעננים רק אותו. ולכן, עונש הבדיקות הממושכת, הזמן העובר באיטיותו, הוא קשה ומרטט עצבים. הוא עונש אכזרי "אשר לא כתובה בתורה הזאת". ואמנם ברור כי כל פושע אם יציעו לו ברייה, אם להיות מותה או לעבור תקופת מאסר ממושך מאוד, יבחר את המאסר. אבל זה מפני שתי סיבות:

[א] יש באדם תחושה מושרת בנפשו שمفחד מהמוות והחידלון. גם הרבה חולים הסובלים ממחלות קשות, ולא סיכומי ריפוי, אינם מסכימים לكيוצר ימי חייהם. אינסטינקט זה מולד באדם.

[ב] הפשע הנשפט איננו צופה מראש את התוצאות הקשות. הוא טועה בהערכת יכולתו לצאת בريا ושלם נפשית, וסביר שביכולתו להתגבר למורות השחיקה הנפשית. ולכן, ההחלטה המוצחרת בפיו שעדייף לו מאסר מאשר כל עונש גופני, מיסודת על טיעות שבהערכה.

האם בתקופת חז"ל השתמשו במאסר כעונש לגיטימי? הנה בדיון קרבן פסח (פסחים צא ע"א) מצאנו כי לפני השחיטה נמנים בני קבוצה על "חברה", כדי לאכול מהקרבן. האם מצרפים לזה אסיר הנמצא ביןתיים בבית הסוהר, אבל הבטיחו לו השלטונות כי לפני כניסה החג ישוחרר מהכלא? [יש הבדל בಗמרא אם המבטיחים הם גויים שחשודים לא לקיים את הבטחתם בין שלטון היהודי המקורי הבטחו]. ומן פרש רשי"ג, דבר המתחיל: בית האסורים של ישראל: "כגון לכופו להוציא אשה פסולה, או לשלם ממון" וכו'. מוזר הדבר שרשי"ג נזקק לבאר לנו מאיזה טעם היהודים נהוגים לשים בן אדם בבית הסוהר. מה זה נוגע לדיוון שם בגמרה? אלא רשי"ג בא להוציא מדעת בגין דרכו שמא יעלה על דעת מי שהוא שמשים בן אדם בבית סוהר לשם עונש, כמנהג הגויים שביניהם רשי"ג דר. וכך בא להגיד בשביב מה כן כשר הדבר לשים בבית סוהר, כלומר לשם השגת מעשה מסוים וממילא הוא לזמן קצר וקצוב. אבל לא שמים אדם בבית סוהר לזמן ארוך, בתור עונש.

אמנם, מצאנו בספר עזרא (ז, כ"ז) כי עזרא קיבל רשות מלך פרוס לשים בבית סוהר מי מהازוחים המפר את ציווילו. אבל מצין פירוש "דעת מקרא" שהזה רק לשון הפרשגן [הכרז] של ארתחששתא המלך. ככלומר אין אנו יודעים אם עזרא השתמש באמצעי זה. וגם אם עשה כן, זה מפני המנהג הפרסי, אבל לא היה על פי התורה. ועוד אפשר שהיא החשובה לפירסם איום זה כדי להרתיע, אבל עזרא לא הפעיל אותו בפועל. כאשר רוצח בשוגג הוגלה לעיר מקלט (בمدבר ל"ה, כ"ה) עד מות הכהן הגדול, אין להשווות מצבו למה שקיים היום בבית סוהר בישראל:

[א] בעיר מקלט היה חופש תנואה לאסיר מרחבי כל העיר. לעומת זאת, בבית סוהר שבימינו על פי רוב האסיר כלוא בתא או בחדר צר. לעיתים יש שש אנשים בחדר, והחדר שלשה מטר על שלושה, במיתות דו קומותיות וזאת משך שבעה ימים בשבוע, פרט לחצי שעה ביום לטיפול בחצר. וכך נמשך הדבר חודשים ושנים.

[ב] בעיר מקלט ישב האסיר יחד עם אשתו ובני ביתו, ככלומר באויריה משפחתי וمعدנת. לעומת זאת בבית סוהר בימינו הוא נמצא תמיד בחברת גברים בלבד, וזה גורם להרבה סטיות מניניות.

[ג] בעיר מקלט עבד האסיר במקצוע יצרני. בבית הסוהר הוא יושב כל היום בחוסר מעש, ומשתגע מהשעומים.

[ד] בעיר מקלט, כיוון שהאסיר פרנס את עצמו, לא סבלו אשתו ובני ביתו ממצוקה כלכלית. בימינו האסיר אمنם מوطبه בשלוש ארכחות ביום, אבל שאר בני משפחתו סובללים חרפת מצוקה כלכלית כי מפרנס המשפחה איןנו. גם כאשר יש סיוע במקצת מחברות הסעד, עדיין הם בסבל.

[ה] בעיר מקלט האסיר נמצא בחברה של אנשים ישרים, אזרחים מהשורה. אבל בבתי סוהר שבימינו הוא כלוא יחד עם פושעים מועדים ולומד מהם שיטות חדשות של פשע, כאשר מספרים זה לזה כיצד פועלו בעבר. הוא נניה מושחת במידותיו [ולכן הسطטיסטיקה המעודכנת של המשטרה מודיעה כי קרוב לשבעים אחוז מהאסירים, כאשר הם משתחררים, חוזרים לחוי פשע. חלק מזה יש ליחס לרוגשותיהם של "שנאה לחברת הכללית" שהתפתחו אצלם מחמת העונש האכזרי הזה].

כן, גם בנושא זה יש לנו להעמיק מחשבה כיצד עליינו לנוהג בפושעים. שמא עליינו לייסד בכמה מקומות בארץ יישובים סגורים ושמורים של כמה עשרות משפחות, בדומה לעיר מקלט. האם במצבה זו נשמר על הנורמליות של אסירינו? לא טוב הדבר לחקות את מעשיהם של אומות העולם. הם אינם מרחמים על הבריות. גם כאשר התורה מסמיכת את ידי השופטים להעניש מי שרואין לכך, ואפילו מוחוץ לכללים הרגילים וכהוראת שעה, ליתר הרשעים למען ישמעו ויראו וכי להעמיד הצדק על תילו (רמב"ם, הלכות סנהדרין פרק כ"ד, הלכה ט), פוסק הרמב"ם בסעיף הבא (הלכה י): "כל אלו הדברים לפי מה שיראה הדיין שזה ראוי וששהעה צריכה [לכך]. ובכל [דבר] יהיו מעשיו לשם שמיים, ואל יהיה כבוד הבריות [כלומר אפילו אותם אסירים שהם נקרים, ושזה הוא פירוש דבריו אנו לומדים מהמשך דבריו להלן "וכל שכן"] שהרי הוא דוחה לא תעשה של דבריהם. וכל שכן כבוד בני אברהם יצחק ויעקב המחזיקים בתורת האמת, שייהי זהיר שלא יחרס כבודם אלא להוסיף בכבוד המקום בלבד. שככל המבזה את התורה, גופו מוחולל על הבריות" וכו'.

כלומר, על הדיין לשפוט בכבוד ראש ולא יהיה נחפץ וממהר להעניש ולא יגיזם. ועליו להתחשב מאד בכבוד הבריות. נזכר, המוסד של "בית סוהר" על פי מקורותינו בתורה) הוא רק לשם שמירה שהאסיר לא יברוח לפני שנספק לשפוט אותו או כדי לאלץ אותו לקיים מעשה שבית הדין מצווה עליו לעשות, אבל בשום אופן אין זה מהראוי להשתמש בו כאמצעי של עונש. היסורים הרוחניים והנפשיים הבאים על ידי כך הם כבדים מנשוא.

تورתנו היא תורה חיים המלמדת אותנו כיצד לנוהג כמדינה מתקנת.